

RESEÑES

**Esther García López: *Pisadas*.
Uviéu, Academia de la Llingua Asturiana, 2008**

Col poemariu *Pisadas*, Esther García López, una autora de sobra conocida por títulos como *L.luribaga* (2003), *Tiempu d'iviernu* (2005) o *Historias de vida ya señas de muerte* (2005), consiguió'l «Premiu Uviéu de Poesía en Llingua Asturiana» nel añu 2006, confirmando'l valir y la personalidá de la so escritura.

Nesti llibru, escritu na variedá occidental del asturianu, l'autora preséntase más que nunca como una creadora en crecimientu continuu, que prescinde arréimemente del asientu consolador que-y ufrien los clixés estilísticos remanaos enantes. Lo que, pa la mio idea, caracteriza a esti poemariu ye precisamente'l tonu indagador, la gueta, sabía y tatexante al empar, de sensaciones y sentíu, qu'abarca tanto los aspectos formales de la obra como l'horizonte esistencial de la voz poética.

En *Pisadas*, Esther García López vuelve a visitar los temes y esmoliciones que la definieron como poeta en *L.luribaga*: la mar, la nueche, l'actu de la escritura, el paisaxe, l'alcordanza de la infancia, les siendes intenses y enmarañaes de los sentimientos...; y sobre too, l'amor, que s'upa, nun diálogu ensin términu col amante, como'l pegollu que sofita l'edificiu artísticu enteru: «*Destíñise'l tou cuerpu/cuando s'inaugura'l día./A solas,/busco los colores del alba./Las más palabras de color/pintan el tou aliendu*».

Un amor qu'a vegaes tien un aquel de compañerismu y vien engalanáu colos dones que-y da'l pa-

su del tiempu («*Gárrate fuerte/a mi./Gárrate al tiempu*») y otre veces invócase como un templu o un refuxu («*Guárdame, amor, na memoria del tou corazón*»); pero que nunca nun dexa de ser un amor carnal, que prende nes coraes y se tastia col cuerpu («*Sienti la sangre cálida/que cuerre polas más venas*»).

Y ye que la poesía d'Esther García, énte too, ye fondamente sensorial. Les sos imáxenes tienen una fechura sensitiva, corpórea, qu'apunta directamente al conceptu y a la emoción, ensin perdesse nel llaberintu de les idees. Esta corporeidá de la escritura arreyta a l'autora a una llarga tradición de poesía femenina na que s'inxerten autores como Safo, Clara Janés, Ana Rossetti o Gioconda Belli y, yá dientro de la nuestra lliteratura, María Teresa González o Vanessa Gutiérrez. Términos como *silenciu*, *folia*, *l.luz*, *voz*, *l.luna* o *l.luvia*, toos ellos bien concretos, apaecen nestes páxines sometíos a una multiplicidá pergrande de rellaciones sinestésiques y cargaos, al mesmu tiempu, d'intención connotativa: son los nicios d'un sentir fondu, d'una forma intensa y plena —non descorporeizada— d'esplorar el mundu colos sentíos. Son, al cabu, cuando apaecen trataos retrospectivamente, les güelgues y los resclavos —les *pisaes* que dan nome al llibru— d'una vida vivida con amor, en cata de plenitú.

Con too, paezme que l'autora apunta más p'allá, muncho más p'allá de lo que les imáxenes sensoriales dexen notar nuna primera güeyada. Denis de Rougemont aprendiónos cuantayá, en *L'amor y Occidente*, a interpretar la pasión amorosa durable como'l signu posible, y sobre manera pretendíu, de la unión mística, que nel contestu contemporaneu toma la forma de la realización personal cumplida nel

alcuentru col otu, na «*admisión* —toi citando al autor— *de la so vida estranxera, (...) de la so persona pa siempre distinta pero qu'ufierta una alianza ensin fin, que da aniciu a un diálogu verdaderu*». L'amor reflexáu en *Pisadas* ye tamién, o asina lo quixi ver yo, un amor trescendente, que guía al llector dende'l caos y la caldía de la pasión física («*Revueltos ente espuma*»), hacia l'harmonía del hermanamientu («*Sinto las tuas manos que m'aprietan los mious didos*») y finalmente, masque solo seya como pretensión, hacia la fusión espiritual: «*Somos solombras d'amor/enredadas nun abrazu inmensu...*».

Camiento que nesti llibru danse, pa quien les sepa buscar, les claves —los *pasos*, usando una imaxe que nos ufierta l'autora— d'un camín que conduz, acullá de la felidá sensible, a lo que Rougemont denomaba *la felidá del contentamientu*, esto ye, de la respuesta qu'anula'l silenciu y l'angustia del recuerdu, de la presencia que desanicia'l desasosiegu indefinible de la señardá. Ye, en definitiva, una poesía grande dicha con palabres pequeñes, coles palabres llanes del llar. [Marta Mori d'Arriba].

Na presentación¹ de *Escrito na ceniza*, de Xosé Nel Riesgo

Mui bones tardes a toos y toes.

Enantes d'entamar cola presentación d'esti tesoru que ye *Escrito na ceniza*, de Xosé Nel Riesgo,

¹ Xosé Nel RIESGO, *Escrito na ceniza*. Uviéu, ALLA, 2007. Premiu «Creación Lliteraria Llorienzu Novo Mier» 2006. La presentación féxose nel «Club de Prensa Asturiana» de La Nueva España n'Uviéu, el día 14 de febreru de 2007.

quiero da-y les gracies a Nel por convidame a que-y presente esti llibru. Gracies por dos coses: gracies porque l'amistá ye una de les dos razones poles que toi equí güei (y l'amistá siempre ye razón abondo pa dar les gracies); y gracies tamién porque él, l'autor, pensó que yo podría entender y apreciar lo que quixo dicir y facer al escribir esta novela.

Amás, tamién tengo qu'agradecer que me permitiera compartir mesa con Ana Cano, lo que pa mí siempre ye motivu d'arguyu. Ye que cola señora Presidenta de l'Academia pásame dalgo perguapo: sigo teniéndu-y la mesma almiración agora qu'hai venti años, cuando yo remontaba'l ríu Gambia y, nuna tribu *wolof*, alcontré la mázcara que pa ellos simbolizaba a la muyer y supi que tenía de ser pa ella.

Pero va ser meyor que volvamos a lo que nos ocupa. Y lo que nos ocupa ye la última novela de Xosé Nel Riesgo, *Escrito na ceniza*. Diz la contraportada del llibru qu'esta novela «fala d'un tiempu y d'una Asturias que nunca más van volver» y el propiu autor, ayeri mesmo, dicíame que nunca va volver esa Asturias afortunadamente, porque l'Asturies de la que fala'l llibru ye una Asturias de miseria, de fascismu, de mieu y de resistencia. Sí, esa Asturias ye meyor que nun vuelva. Lo que pasa ye que cola desapaición d'esa Asturias tamién desaparecen otres munches coses que nun merecen desaparecer. Desapaez la idea de grupu, desapaez un mundu onde la xente salúdase pela cai y échase una mano cuando fai falta; desaparecen los sitios máxicos pa convertise en centros comerciales; desaparecen los amigos de la infancia pa convertise en mensaxes lletrónicos; desapaez la manera d'entender el mundu y d'intentar esplicalu; y, too hai que dicilo, desapaez la manera de falar de tou un

pueblu, manera de falar que nos fai ser lo que somos o lo que yéramos, quién sabe. Y, en medio de too esto, tán les persones de les que fala'l llibru, que nesti casu tien clarísimes referencies personales del autor pero qu'igual que fala de so padre podría falar del míu y de fechu failo.

Yá lo diz el propiu títulu a mou de salmu llaicu, tamos escritos na ceniza, somos polvu, como se diz a la manera xudeo-cristiana, anque yo siempre-y ví un aquello sexual a la espresión, cosa que me paecía pecáu, anque lo dicíen los cures y los cures, como toos sabemos, nin pequen nin falen gochaes. Pero polvu somos, al fin y a la postre, y qué gran verdá ye esa.

Escrito na ceniza cuenta la hestoria de Mon y de Nela, pero, a la vez, cuenta la Hestoria, con mayúscules d'un pueblu y d'una tierra que yá nun tán o que tán diliéndose ente los deos de la memoria, tán escapándonos d'ente les manes como se ta escapando l'Asturies rural y la fala secular de los asturianos y les asturianas. Por una cuestión d'edá Xosé Nel Riesgo fálanos d'una dómina, la de los sos antepasaos más cercanos que, por edá, tamién ye la mía, la de los míos. Y hai que remontase siempre a esa Guerra Incivil que tantos corazones rompió y que tantes vides estrozó por culpa d'un fanáticu ananexáu que pensó que yera meyor nun pensar nos demás y pensar na patria, una patria caníbal que s'alimentaba de los sos propios fíos. Ye qu'esta novela fala de padres y fíos, de familia nel sentíu de supervivencia, del sentíu de vivir nun mundu ensin sentíu. Y el sentíu de les coses nunca ta nes propies coses. O igual sí. El sentíu ta nos demás, porque'l sentíu ye sentimientu y Nel supo plasmalo nestes páxines, escritas na ceniza, pa que nun lo lleve l'aire del olvidu.

Según diben pasando les ringleres, les páxines y los capítulos, diba dándome cuenta que l'autor taba escribiendo pa mi, non pa mi llector, si non pa mi, porque Nel taba escribiendo la so hestoria que ye la mía, la hestoria d'esta tierra ingrata a la qu'a veces llamamos Asturies. Y Nel escribe esta hestoria, esta novela, col llirismu propiu del que creye no qu'escribe y, lo que ye más importante, col llirismu propiu del que sabe de lo qu'escribe. Cada lletra, cada imaxe, cada anéudota, son un cachín de piel que va quedando ente les páxines, son un montonín de célules madre que se nieguen a ser conxelaes. Valga como exemplu'l capítulo 8, el que fala d'Antón Pravia y d'una trinchera onde batallen un gaiteru asturianu y otro gallegu, en trincheres encontraes y onde, cuando muere'l gaiteru asturianu, al gallegu pásalo-y lo mesmo. Y si enantes vos dicía que Xosé Nel taba escribiendo pa mi, nesti capítulo 8 hai un cachín que me gustaría recrear pa facelu ainda más míu; tán na trinchera, onde suena una gaita, y dizse lo que vien darréu, más lo qu'añado yo, esperando que nun se note:

—¿Qué ta tocando? —entrugó seliquino, con respetu, Antón.

—L'Alborada'l Paxarín —contestó'l segundu Baizán.

L'atmósfera trebolgaba naquellos díes d'ochobre por mor d'un ábrigu ardiente aparáu metanos el campu de batalla, faciendo un mecigayu gris col fumu de la pólvora de les bateríes: los *Vickers* de la Columna Teijeiro y los *Schneiders* republicanos cuspiendo obuses de 75 y 105 milímetros nun bufonazu mortal, que llexaba percima les llombes. Del llau de l'Alborada'l Paxarín, arrodiaen la posición los chavales del Grupu Ayer y los del Batallón Máximo Gorki,

onde tremaba de mieu Máximo de Ca Manón, el de Villayu, el de Llanera, que tenía na mirada la imaxe d'una muyer y un fíu por nacer, al que yá nunca conocería y al que nunca diba poder cuntar-y que na so trinchera una gaita llanzaba al aire les últimes notes de l'Alborada'l Paxarín.

Sí, esta novela ta escrita sobre manera pa mi, pa los mios, y namás añadiendo-y cuatro cosuques conviértese na biografía propia y na de toa una xeneración que quier tirar p'alantre ensin olvidar, porque l'olvidu ye la mayor de les miserias.

Escrito na ceniza cuenta una hestoria pequeña, enllena de pequeñes coses, eses qu'entren pelos poros de la piel hasta convertilo en cueru con sabor a pez. *Escrito na ceniza* asoleya una dómina onde lo natural, lo humano y lo invisible formen un mundu en sí mesmu, un mundu difícil o imposible d'entender pa los que nos árboles solo vean árboles, pa los que nes llombes solo vean accidentes xeográficos y dafechamente imposibles de pescanciar pa los que nos caminos solo vean eso: autopistes. Esta novela fala d'un mundu y unes xeneraciones onde lo telúrico enllénalo too, fala d'un mundu n'estinción onde la xente entendía'l sentíu de les coses dientro de les coses mesmes, un mundu onde Nela, la nueche que preñó de Ramón pal so fíu Dolfín, entendió d'ónde venía:

De la pelleya de los regodones del ríu. De les raíces de la escanda y de les fabes. De les flores de les castañales. Del tastu del pan. Del arrencendor de les mazanes coyíes de la mano. Del mofu de los teyaos. De los tueros de los carbayos. Del Beleñu y del Arfueyu. Del Mexacán y del Lloréu. Del Persil de les Bruxes y de la Xaranzana. De la cazumbre del Texu.

Esta novela fala d'un mundu abarcable cola vista,

d'un mundu que se va esfarrapando cola llegada de la guerra y la fame, primero, de la emigración, después y enantes, y de la industria, p'acabar. Esta novela fala d'un mundu cercanu nel tiempu y llonxanu na memoria y nos güeyos de los más nuevos. Pero, y esto ye lo más importante, esta novela fala del mundu. Y fala del mundu con un llinguaxe natural, un llinguaxe qu'inventa la fitodescripción y qu'enllena les fueyes de pallabres olvidaes pola influencia del GPS, un aparatu que nos diz cómo llegar más rápido pero que nun nos aclara el porqué vamos pa onde vamos. *Escrito na ceniza* ta escrita cola precisión del botánicu, cola dulzura del que recuerda y llora, cola naturalidá del neñu que mira pa entender. *Escrito na ceniza* ta escrito por un gran escritor, por un gran cuntador d'hestories, como los güelos de primero, que facien de la sobremesa una aventura onde descubrir el porqué de les coses. Porque too tien el so porqué. Nun ye más que descubrirlo como se descubren les coses: cuntándoles.

Escrito na ceniza, de Xosé Nel Riesgo, ye la hestoria d'un mundu que yá nunca va volver pero del que nun podemos escaecemos, pa que'l mundu nostru, el d'anguaño, tenga dalgún sentíu. *Escrito na ceniza* ye un homenaxe de Xosé Nel Riego a los suyos, a los nuestros, a una xente y una tierra que quieren acabar de matar agora matando les últimes pallabres de la llingua propia, la llingua que-y pon nome a les coses del mundu. *Escrito na ceniza* ye un regalu de Xosé Nel Riego pol que siempre-y taré agradecíu, una obra d'arte que vos invito a disfrutar. *Escrito na ceniza* ye una gran noticia pa la lliteratura asturiana.

Gracies Nel pol llibru y pol mundu. Gracies.

XULIO VIXIL CASTAÑÓN